

ΠΡΟ ΤΗΣ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΚΑΝΟΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

I

Η ΑΓΑΜΙΑ ΕΝ ΤΩ, ΚΛΗΡΩ,

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τῇ 25 Φεβρουαρίου τοῦ 1925 συνήρητο ἐν Ἀθήναις ἡ δυνάμει τοῦ Δ. τῆς 5 Δεκεμβρίου 1924 συσταθεῖσα μικτὴ ἐπιτροπεία, πρὸς προπαρασκευὴν τῶν ἐνδεικνυμένων ἐκκλησιαστικῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες θὰ προτείνοντο πρὸ τῆς Διορθοδόξου Συνόδου.

Ταύτην εἶχον ἀποτελέσει, ἀποιοχόμενοι ἕκτοτε οἱ τέσσαρες ἀφ' ἡμῶν, οἱ Μητροπολίται Διδυμοτείχου *Φιλάρετος*, Μονεμβασιεύς καὶ Λακεδαιμόνος *Γερμανός*, Σύρου, Τήνου, ἄνδρου *Ἀθανάσιος*, καὶ Μισρωνείας *Ἀνθίμος*· ἐκ τῶν λαϊκῶν δέ, πλὴν τοῦ *γράφοντος*, εἶχον κληθῆ εἰς τὴν ἐπιτροπείαν, ὁ ἀείμνηστος *Ἀθανάσιος Ἐνταξίας*, καὶ οἱ κ. κ. *Κ. Ράλλης*, *Ἄγγ. Ἰωαννίδης*, *Ἄλ. Παπαδόπουλος* καὶ *Ι. Τράκας*.

Εἰργάσθη ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη πέραν τοῦ ἔτους (μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1926), λόγῳ δὲ τοῦ γνωμοδοτικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος ἡ Μ. Ἐκκλησία εἶχεν ἐπιτρέψει προθύμως τὴν συμμετοχὴν τῶν δύο Ἱεραρχῶν τῶν Ν. Χωρῶν. Τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσοστόμου κωλυθέντος, ἀτυχῶς, νὰ μετάρχη τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιτροπείας, ἥς ἄλλως καὶ ὁ φυσικὸς ἦτο πρόεδρος, ἐξελέγετο πρόεδρος μὲν ὁ Διδυμοτείχου *Φιλάρετος*, ἀντιπρόεδρος δὲ ὁ *Ἀθανάσιος Ἐνταξίας*.

Τὴν ἐπιτροπείαν ἀπησχόλησε πρωτίστως τὸ φλέγον καὶ τότε ζήτημα τῆς συγκλήσεως τῆς *Πανορθοδόξου* Συνόδου, πρὸς ἐπιτάχυσιν τῆς ὁποίας μάλιστα εἶχεν ἡμειπισήμως ἀποσταλῆ ἐκ Βουκουρεστίου καὶ ὁ ἐν τῷ ἐκεῖ Πανεπιστημίῳ καθηγητῆς τῆς Λογματικῆς *Δημητράσκο*, δεκτὸς κατ' ἐπανάληψιν γενόμενος καὶ μετὰ τῶν τῶν προκαταρκτικῶν συζητήσεων τῆς ἐπιτροπῆς¹.

1. Κατὰ τὰς σημειώσεις τοῦ *γράφοντος* ὁ ἀποθανὼν καθηγητῆς *Δημητράσκο* εἶχε προτείνει τότε καὶ τὸν πανηγυρικὸν ἑορτασμὸν ἐπὶ τῇ χιλιοστῇ ἑξα-

“Ο,τε Ἀθ. Ἐνταξίας καὶ ὁ γράφων εἰσηγήθημεν τότε, ἐπιτυχόντες, τὴν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀναβολὴν τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου¹, ἧς προϋπόθεσις τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος ἢ ἄρσις², διὰ λόγους δὲ οὐχὶ πάντως συμπίπτοντας πρὸς τοὺς ἐν τῷ προσφάτῳ θεολογικῷ συνεδρίῳ τῶν Ἀθηνῶν προβληθέντας.

Ἐν ταῖς περαιτέρω ἐργασίαις ἡμῶν συνεζητήθησαν τὰ κυριώτερα τῶν ἀπασχολούντων τὴν Ὁρθοδοξίαν κανονικῶν ζητημάτων, ὡς τὰ: Περὶ τοῦ νέου ἐσθολογίου καὶ τοῦ Πασχαλίου, περὶ τοῦ κύρους τῶν ἀγγλικονικῶν χειροτονιῶν, περὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου, περὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, περὶ τῶν νηστειῶν³. Ἐκ τῶν πρακτικῶν ἐν τοσοῦτῳ τῆς Ἐπιτροπείας διετηρήθησαν παρ’ ἐμοὶ ἀτυχῶς μόνον τὰ ἀναφερό-

κοισιοτῆ ἐπετείῳ τῆς πρώτης ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325), ὅπως διὰ πανορθόδοξου δοξολογίας ἠγαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, διότι ἐβοήθησε τὴν Ὁρθοδοξίαν ἐν τῷ διατηρῆσαι τὴν πίστιν ἀλώβητον.

1. Ὡς τοῦτο πιστοῦται ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀπορρήτῳ φακέλλῳ δικαιολογητικῶν ἐκθέσεων. Κατὰ τὰς αὐθεντικὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνακινώσεις ἢ Γιουγκοσλαυία ἀπέκρουε διαρρήθην τὴν πρότασιν, ὅπως ἡ διορθόδοξος Σύνοδος συνήρατο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, συμφωνοῦσα εὐχαρίστως διὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος. Ἀντιθέτως ὁ ἐν Παλαιστίνῃ Ἀρμοστής παρείχε τὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν ἀποκλειστικὸν ὅμως ὄρον ὅτι ἡ Σύνοδος θὰ ἐτήρει ἑαυτὴν ὅλως *ξένην* πρὸς τὴν διεθνῆ πολιτικὴν κατάστασιν.

2. Βλ. πρακτικὰ τῆς προκαταρκτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἁγίων ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῆς συνελεύσεως ἐν τῇ ἐν ἁγίῳ Ὅρει ἱερᾷ μεγίστῃ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου σ. 72 ἐπ. (προτάσεις τῆς σερβικῆς ἀποστολῆς).

3. Βλ. αὐτ. 143—146 τὸν κατάλογον τῶν θεμάτων τῆς μελλούσης Προσυνόδου: 1) Τὸ ζήτημα τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας. 2) Στενωτέρα σχέσις καὶ ἐπαφή τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας. 3) Μόρφωσις τοῦ κλήρου, θεολογικὴ καὶ Ἱερατικὴ. 4) Μελέτη τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. 5) Ἐξεύρεσις τῶν μέσων πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ ὀρθοδόξου ἀνατολικοῦ μοναχικοῦ βίου εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ κάλλος. 6) Ἐξεύρεσις τρόπου συνεργασίας τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἀθεϊσμοῦ καὶ τῶν διαφόρων πεπλανημένων συστημάτων (μασωνισμοῦ, θεοσοφισμοῦ, πνευματισμοῦ κλπ.) 7) Σχέσεις πρὸς τὰς ἑτεροδόξους ἐκκλησίας. 8) Μελέτη τοῦ ζητήματος τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν. 9) Καθορισμὸς τῶν ὄρων τῆς ἀνακηρύξεως καὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τινός. 10) Κωδικοποίησις τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν κανονικῶν διατάξεων. 11) Μελέτη τῶν ζητημάτων τοῦ γάμου. 12) Διοργάνωσις τῶν πνευματικῶν δικαστηρίων. 13) Μελέτη τρόπου ἐκλογῆς τῶν Ἀρχιερέων. 14) Μελέτη τοῦ ζητήματος τοῦ ἡμερολογίου ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ Πασχάλιον 15) Ἐνιαία κατὰ τὸ δυνατὸν διάταξις τοῦ Τυπικοῦ. 16) Μελέτη πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ὁρθοδόξου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. 17) Μελέτη πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

μενα εἰς τὰς περὶ τὴν ἀγαμίαν ἐν τῷ κλήρω συζητήσεις, τὰς ὁποίας κυριώτατα προεκάλεσεν ἡ *τρίτη πρᾶξις* τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντος, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μελετίου τοῦ Δ', πανορθόδοξου συνεδρίου, κατὰ τὴν ὁποίαν :

«Τὸ πανορθόδοξον συνέδριον ἐπιληφθὲν κατὰ τὰς συνεδρίας τῆς 25 καὶ 30 Μαΐου καὶ 5 Ἰουνίου 1923, τῆς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος, ἐὰν ἡ ὑφισταμένη *προτεραιότης* μεταξὺ τῶν μυστηρίων γάμου καὶ ἱερωσύνης εἶναι ἀμετακίνητος καὶ λαβὸν ὑπ' ὄψιν ὅτι :

Ἐμφότερα τὰ μυστήρια ταῦτα ἀπὸ τε δογματικῆς καὶ μυστηριακῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενα, δὲν ἀποκλείουσιν ἀλλήλα καὶ ὅτι ἡ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας πάλαι ὀρισθεῖσα καὶ μέχρι τοῦδε κρατούσα σχετικὴ πρᾶξις ἐπιδέχεται τροποποίησιν, ὑπαγορευομένην σήμερον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συμφέροντος τῆς διακονούσης καὶ τῆς διακονουμένης Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον ὑπονοεῖται μὲν εἰς Γραφικὰς ρήσεις (πρβλ. Α' Κορ. 9,5), ἀνεκτὴ δέ ἐστι, καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας (πρβλ. ι' καν. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ).

Ἀποφασίζει, ποῦ μὲν ὁμοφώνως, ποῦ δὲ κατὰ πλειοψηφίαν :

1. Δέχεται ὅτι δὲν ὑφίσταται λόγος δογματικὸς μονίμου προτεραιότητος μεταξὺ τῶν μυστηρίων γάμου καὶ ἱερωσύνης καὶ συνεπῶς θεωρεῖ κατ' ἀρχὴν *ἐπιτρεπόμενον* τὸν γάμον τῶν ἱερέων καὶ διακόνων, μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἐξαιρουμένων μέντοι ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσι δεσμευθῆ διὰ μοναχικῆς εὐχῆς.

2. Δικαιοῦνται αἱ Σύνοδοι τῶν ἐπὶ μέρος Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἐπὶ τῇ γνωμοδοτήσει τοῦ ἀρμοδίου Ἐπισκόπου, *ἐπιτρέπουσιν* εἰς τοὺς αἰτοῦντας ἱερεῖς καὶ διακόνους τὴν σύναψιν γάμου.

3. Τὸ μέτρον τοῦτο λογίζεται κανονικῶς ἔγκυρον μέχρι τῆς συγκλήσεως Πανορθόδοξου Συνόδου, ἣτινι μόνη ἀπόκειται ὅπως περιβάλλῃ τὴν διάταξιν ταύτην διὰ κύρους καθολικοῦ.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῆ 5 Ἰουνίου 1923

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως *Μελέτιος*

† Ὁ Κυζίκου *Καλλίνικος*

† Ὁ Β. Ἀμερικῆς *Ἀλέξανδρος*

† Ὁ Μαυροβουνίου *Γαβριήλ*

† Ὁ Νικαίας *Βασίλειος*

† Ὁ Δυρραχίου *Ἰάκωβος*

Ἀρχιμανδρίτης *Ἰούλιος Στριμπάν*

Β. Ἀντωνιάδης καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης

Δρ. Μ. Μιλάκοβιτς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Βελιγραδίου

Ὁ Γραμματεὺς

Ἀρχιμανδρίτης *Γερμανὸς*

Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου†

1. Βλ. «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» Κωνσταντινουπόλεως 9 Ἰουνίου 1923

Καὶ τὸ κανονικὸν τοῦτο πρόβλημα, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ κῦρος τοῦ εἰσηγητοῦ, κῆρος, ὅπερ, πρὸς τῇ εὐστόχῳ ποιμαντορίᾳ, προσέδωκεν εἰς τὸν Μητροπολίτην Διδυμοτείχου *Φιλάρετον*, τὸν μετέπειτα ὡς *Ἡρακλείας πρόεδρος* τῆς ἐν Ἀθῶν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1930 διορθοδόξου Προσυνόδου ἢ περίπυστος τῆς τετρατόμου ἐκκλησιαστικῆς τοῦ ἱστορίας συγγραφῆ, προσδίδουσιν τοιαύτην ἐξαιρετικὴν σημασίαν, ὥστε νὰ καθίσταται ἐπιβεβλημένη ἡ δημοσίευσίς τῶν σχετικῶν πρακτικῶν· τοσοῦτω δὲ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ εἰσήγησις τοῦ ποτε Μ. Διδυμοτείχου *Φιλαρέτου* παρέμεινεν ὅλως ἄγνωστος πέραν τῆς αἰθούσης τῶν τότε συζητήσεων. Ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἐτέρων τῆς ἐπιτροπείας μελῶν, τῶν τε Ἀρχιερατικῶν (ὡς λ.χ. τοῦ Μητροπολίτου Μαρωνείας Ἀνδίου) καὶ τῶν λαϊκῶν ἐκθέσεις καὶ γινῶμαι σπουδαίως πρὸς πλήρη τοῦ ζωτικοῦ ζητήματος διαφώτισιν ὑπεβοήθησαν, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται πολλῶ εὐχερεστέρα ἡ ἐπὶ τῆς ὕλης κρίσις τῆς *Διορθοδόξου Συνόδου* τῆς αὔριον, ἣς ἐργωδεστάτη ἡ ἀποστολή, ἐν τῇ προσπαθείᾳ νὰ διαπλεύσῃ τὰς κανονικὰς σκοπέλους καὶ ὑφάλους, πρὸ τῶν ὁποίων αὐτὸς ὁ Βαλσαμὸν ἀνέκραζεν. «Ἐγὼ δὲ οὐκ ἔχω τίτι ἐκ τούτων ἀολουθήσω. Κἂν γὰρ ὑπὸ τοῦ εὐλαβοῦς ἔλκωμαι, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἀκανονίστου μεθέλκωμαι», ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ 29 κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ (Ράλλη—Ποιτῆ, Σύνταγμα III, 379).

σελ. 191. Βλ. αὐτ. καὶ τὴν πρᾶξιν Δ': «Θεωρεῖ ἐπιτροπόμενον τὸν δεύτερον γάμον εἰς τοὺς συνεπεῖα θανάτου χηρεύσαντας ἱερεῖς καὶ διακόνους, ὡς μὴ ἀντιβαίνοντα εἰς τὸ καθόλου πνεῦμα τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, μᾶλλον δὲ καὶ προλομβάνοντα μῶμον κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως».

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ γάμου καὶ τῆς ἀγαμίας τῶν κληρικῶν.

Ἐν τῷ ἐπισήμῳ πατριαρχικῷ διαγράμματι τῶν ἐργασιῶν τῆς μελ-
λούσης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μεταξὺ τῶν διαφόρων σπουδαίων ζητη-
μάτων, ἅτινα θὰ ἀπασχολήσωσι αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Δ' *Ἱεροῦ*
Κληρικοῦ καὶ ἀριθ 3 ἀναγράφεται καὶ τὸ ζήτημα περὶ τοῦ γάμου τῶν
κληρικῶν.

Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πολλὰ ἀνέκαθεν ἐλέχθησαν καὶ ἐγρά-
φησαν ἀνεπισήμως τε καὶ ἐπισήμως καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὑπὸ Μελετιίου τοῦ
Δ' συγκροτηθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει *πανορθόδοξον Συνέδριον* ἐν δια-
φόροις αὐτοῦ συνεδριάσει συνεζήτησε καὶ συνεσκέφθη περὶ αὐτοῦ
καὶ κατὰ τὴν 2ην Ἰουνίου 1923 ἐξήνεγκε τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἀποφα-
σίζον ποῦ μὲν ὁμοφώνως, ποῦ δὲ κατὰ πλειοψηφίαν. Ἡμεῖς ὑπὸ τὴν
ιδιότητα μέλους τῆς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἀθηνῶν συσταθεί-
σης προπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς τῇ 3 Δεκεμβρίου 1924 λαβόντες
παρ' αὐτῆς ἐντολήν, ἵνα εἰσηγηθῶμεν εἰς αὐτὴν τὰ περὶ τοῦ ζητήματος
τούτου, προβαίνομεν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς ταπεινῆς ἡμῶν γνώμης, στη-
ριζομένης, ὡς φρονοῦμεν, ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῆς ἀποστολικῆς
καὶ ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἀδιαρρήκτου καὶ συνεχοῦς
πράξεως τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας.

Ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὑπάρχει ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον ἀνυψῶσαν
τὴν γυναῖκα εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆς περιωπὴν καὶ τὰ δίκαια καὶ τὴν
ἐμπρέπουσαν αὐτῇ κοινωνικὴν θέσιν, ἀνύψωσεν ἅμα καὶ τὸν γάμον
εἰς τὴν καθαρὰν αὐτοῦ ἔνοιαν, ὡς βάσιν τῆς ἀνθρωπίνης μορφώσεως
καὶ τὸ φυτώριον τῆς ἠθικότητος καὶ εὐσεβείας, ὡς τὸν ἠθικὸν ἐκείνου
ὄργανισμὸν, ἐν ᾧ νέα ὄλως ζωὴ ἀναπτύσσεται καὶ διὰ τοῦ ἐξαγνισμοῦ
καὶ τῆς ἐξυψώσεως τῆς φυσικῆς ὁρμῆς τίθεται τὸ θεμέλιον τοῦ Οἰκο-
γενειακοῦ βίου, ἐν τῷ ὁποίῳ, γεννωμένων τέκνων, κατὰ τὴν ἐντολήν
τοῦ Θεοῦ, πληροῦται ἀληθῶς ὁ ἰδεώδης καὶ μυστηριώδης αὐτοῦ χαρα-
κτήρ· ἄλλ' ἐπίσης εἶναι βέβαιον καὶ θετικόν, ὅτι καὶ μεθ' ὅλην τὴν
ἀγιότητα καὶ τιμιότητα τοῦ γάμου, κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἡ ἀγαμία
τις *κατάστασις τελειότερα* καὶ δὴ οὐ μόνον καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ

εἶναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν φυσικὴν ὄψιν τοῦ γάμου· δὲν ὑποτιμᾶται ὁ γάμος, οὐδὲ παραβιάσσεται ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ καὶ μυστηριακὴ ἀξία, ἰσχύει ὁμως ὡς *τελειότερα* ἡ ἀγαμία καὶ παρθενία· σαφέστατα περὶ τοῦτου ὠμίλησεν ὁ Κύριος ἐν τῷ Ματθαίῳ 19,9-12, ἐνθα μεταξὺ τῶν τριῶν τάξεων τῶν εὐνούχων καταριθμήσας καὶ τοὺς *εὐνουχίσαντας ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν* ἀνεφώνησεν: «ὁ *δυναμέος χωρεῖν χωρήτω*» τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει κατὰ τοὺς πλείστους τῶν ἐρμηνευτῶν καὶ τὸ χωρίον τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου (14,15), καθ' ὃ αἱ 140.000 τῶν πιστῶν *ἠγοράσθησαν ἀπαρχὴ τῷ ἀρνίῳ*, διότι *μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύθησαν· παρθένοι γάρ εἰσι*. Μᾶλλον ὁμως ἐμπεριστατωμένως τὴν διδασκαλίαν ταύτην διδάσκει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις τιθέμενος ὡς ἀρχὴν γενικὴν καὶ καθ' ἑαυτὴν ἰσχυρὰν τό: *καλὸν τῷ ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι* (1 Κορινθ. 7,1), τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην, ἵνα δηλ. καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι ὧσιν ὡσπερ αὐτός, ἀπέχῃσι ἐλευθέρως τοῦ γάμου (αὐτ. 7,7) περιορίζει διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ μὲν ἔχει παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ χάρισμα τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ εἶναι μόνος ἐν τῷ κόσμῳ, παραδιδόμενος εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ ἀποκλίνων πρὸς τὸν οἰκογενειακὸν βίον ἔχει καὶ τὴν ἱκανότητα πρὸς πλήρωσιν τῶν γαμικῶν καὶ πατρικῶν καθηκόντων· γινώσκων ὁμως καλῶς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐπιλέγει ὀητῶς: *κρεῖσσόν ἐστὶ γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι*· (αὐτ. 9)· δὲν ἁμαρτάνει ὁ ἐρχόμενος εἰς κοινωνίαν γάμου, κρεῖσσον ὁμως ποιεῖ ὁ ἀπέχων αὐτοῦ, χάριν τῆς διακονίας τοῦ Κυρίου, ἢ ἐτέρου τινὸς ὑψηλοῦ σκοποῦ καὶ πρὸς τοῦτο ὑπάρχουσι λόγοι ἰσχυρῶς συνηγοροῦντες, ἡ *ἐισετώσα* δηλ. *ἀγάκη*, ἥτοι οἱ διάφοροι διωγμοὶ καὶ θλίψεις, οὓς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ἀπόστολος καὶ οἵτινες ἐν πάσῃ ἐποχῇ παρουσιάζονται· καὶ πρὸ πάντων τὸ πραγματικὸν γεγονός, ὅτι ὁ ἕγγαμος *μεριμνῶν τὰ τοῦ κόσμου πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί*, πολλαχῶς ἀποσπᾶται τῆς διακονίας τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ὁ ἀγαμος *μεριμνῶν τὰ τοῦ Κυρίου* μετ' ἀμεριστοῦ καρδίας, ἐλευθέρου πνεύματος καὶ πλήρους δυνάμεως, ἀφιερῶται αὐτῷ (1 Κορινθ. 7,32).

Καὶ ὁμως τὴν διδασκαλίαν ταύτην δὲν ἐπιβάλλει ὁ ἀπόστολος τοῖς Χριστιανοῖς ὡς *βρόχον* (ἐν ἄν. 7, 35), οὐδὲ παραβιάσσει τὴν χριστιανικὴν ἐλευθερίαν· ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἀγαμία συντελεῖ *πρὸς τὸ εὐσχημον καὶ τὸ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως* (ἐνθ' ἄν. 7, 35), εἶναι δηλ. εὐγενεστέρα μορφή τοῦ χριστιανικοῦ βίου καὶ συνθήκη πιστῆς καὶ ἀπερισπάστου διακονίας τοῦ Κυρίου, συμβουλήν μόνον παρέ-

χει και προτρέπεται ως *ήλημένος και αυτός υπό του Κυρίου του είναι πιστός και δοκείν και έχειν συνείδησιν του έχειν εν εαυτώ πνεῦμα Θεού* (1 Κορινθ. 7,25.40). Ο Παῦλος γινώσκων τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἁγιασμόν τοῦ γάμου και τὴν δι' αὐτοῦ προαγωγήν τοῦ χριστιανικοῦ βίου, δὲν θεωρεῖ τοῦτον παρακαλυόμενον ὑπ' ἐκείνου, διδάσκει ὅμως α) ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ *κεκλημένοι πρὸς τὸν ἄγαμον βίον* και ὅτι *καλῶς ποιοῦσιν οὗτοι στοιχοῦντες τῇ κλήσει ταύτῃ*, β) ὅτι ὁ *ἄγαμος εἶναι ἐπιτηδειότερος τοῦ ἐγγάμου διὰ τὴν διακονίαν τοῦ Κυρίου και ὑψηλόν τινα σκοπὸν και γ)* ὅτι καθόλου ἡ *ἑσωτερικὴ σχέσις πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι εὐκολωτέρα και μᾶλλον ἀνενόητος τῷ ἀγάμῳ ἢ τῷ ἐγγάμῳ*· μὴ ἀρνούμενος δὲ τὴν ἐπικειμένην δυσκολίαν εἰς τοὺς τὸν ἄγαμον βίον ἀιρετισαμένους, ὑποδεικνύει τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψιν· *πιστός, λέγει, ὁ Θεὸς ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ και τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν* (1 Κορινθ. 10,13). Εὐνόητον ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῆ τῆς Ἁγίας Γραφῆς περὶ γάμου και ἀγαμίας, ἐπὶ πάντας τοὺς πιστοὺς ἀναφερομένη, φυσικῶς ἐφηρμοζέτο και ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κλήρου και τῶν κατειλεγμένων ἐν αὐτῷ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ *τοσοῦτον ὑπερνωῶν τὴν ἀγαμίαν* ὑπὲρ τὸν γάμον, γράφει πρὸς τὸν Τιμόθεον *ἵνα οἱ ἐπίσκοποι και οἱ διάκονοι μιᾶς γυναικὸς ὦσιν ἄνδρες* (1 Τιμόθ. 3,2-12). Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἐξηγήσωσι τὸ χωρίον, ὡσεὶ ὁ Παῦλος ἀπηγόρευσε τὴν ἱερωσύνην εἰς τοὺς ἐν πολυγαμίᾳ ζῶντας· ἀλλὰ κατὰ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης ἴσταιται τὸ γεγονός ὅτι οὔτε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις και ἔθνικοῖς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπαντᾷ ἡ πολυγαμία, οὔτε δύναται νὰ σκεφθῇ τις κἄν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι τότε χριστιανοί, μετὰ δύο ἢ πλειόνων γυναικῶν, οἵτινες ἀπολαύοντες πάντων τῶν δικαιωμάτων τῆς Χριστιανικῆς κοινωνίας, ἔστεροῦντο μόνον τοῦ δικαιώματος τῆς Ἱερωσύνης. Ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ ἐντὶ αὐθὰ *περὶ μονογαμίας* μόνον τῶν κληρικῶν πρὸ τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν, εἰς τοῦτο δὲ ὁρμάται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ γάμῳ ἐμβλέπει τι τὸ ἐλαττωματικόν (Α' Κορινθ. 7, 39.40), ὅπερ ἐμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σκάνδαλον παρὰ τοῖς ἱερωμένοις, οἵτινες εἶναι προωρισμένοι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πρότυπον τῆς κοινότητος. Ὁ Παῦλος οὐ μόνον ἤθελε τὸν Ἐπίσκοπον και τοὺς κληρικοὺς καθόλου, *ἀνεπίληπτον* παρὰ τε τοῖς χριστιανοῖς και ἔθνικοῖς (1 Τιμ. 3,2.1 Θεσσαλ. 4-12), ἀλλὰ και δὲν ἠδύνατο παρὰ διγάμοις ἱερωμένοις νὰ ἐνίδη τὸ *πρότυπον τῆς ἐγκρατείας* (Γαλ. 5, 23) και ἀξιομίμητον παράδειγμα

τῆς κοινότητος τῶν χριστιανῶν, τῶν ὁποίων γνώρισμα εἶναι ἡ *σιανύρωσις τῆς σαρκός*, σὺν τοῖς μαθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις (Γαλ. 5,24). Οὕτω δὲ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ κανὼν, ὅτι οἱ ἱερωμένοι *μιάς γυναικός*, ὄφειλον εἶναι ἄνδρες καὶ τοῦτο *πρὸ τῆς ἱερωσύνης*, καίτοι κατὰ τὸν Τερτυλλιανόν, Ἰππόλυτον καὶ Θεοδώρητον, ἀναφέρονται καὶ σπάνιά τινα παραδείγματα διγάμων, ἀνυψωθέντων εἰς τὴν ἱερωσύνην (Τερτυλ. de monogun κεφ. 12. Ἰππολ. Φιλοσοφ. 9, 12 καὶ Θεοδ. ἐπιστ. 110). Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ παραδείγματος τῶν Ἀποστόλων, περὶ μὲν τοῦ Ἰωάννου, Ἰακώβου καὶ Παύλου μαρτυρεῖται γενικῶς ὅτι ἔμειναν ἄγαμοι καὶ παρθένοι, περὶ δὲ τοῦ Πέτρου, τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν λοιπῶν ὅτι ἦλθον εἰς κοινωνίαν γάμου· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων, ὁρμώμενοι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πέτρου πρὸς τὸν Κύριον: «ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήσαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι» καὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. 19, 27.29), συμπεραίνουσι μετὰ βεβαιότητος ὅτι οἱ ἔγγαμοι ἀπόστολοι ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ αὐτῶν *ἀπέσχον τοῦ γάμου*. Τὴν ἐρμηνείαν ταύτην προσβάλλουσί τινες, προβαλλόμενοι τὸ τοῦ Παύλου (ἐν τῷ Α΄ Κορινθ. 9,5) ἀλλ' αἱ *ἀδελφαὶ γυναῖκες* τοῦ Κηφᾶ καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου, ὡς περιῆγον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ κηρύγματι, ὡς ἀναφέρουσιν ὁ Χρυσόστομος, Θεοδώρητος, Ἰερώνυμος, Τερτυλλιανὸς καὶ ἄλλοι, δὲν δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς σύζυγοι αὐτῶν, ἀλλ' ὡς γυναῖκες διακονοῦσαι αὐτοῖς κατὰ τὴν ἀποστολικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν· ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς τοῦ χωρίου ἀρκεῖ τις νὰ παραβῆ ὅσα λέγει ὁ Παῦλος περὶ ἀγαμίας, ἐν τῷ Ζ΄ κεφ. τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς· παράδοξον ἀληθῶς θὰ ἦτο ἐὰν ὁ Παῦλος, ὁ προβαλὼν ἑαυτὸν ὡς παράδειγμα ἐλευθέρως καὶ χάριν ὑπηρεσίας τοῦ Κυρίου ἀναληφθεῖσης ἀγαμίας, ἐπιθυμῶν μάλιστα, ἵνα καὶ ἄλλοι ἀκολουθήσωσι τῷ παραδείγματι αὐτοῦ, ἀμέσως μετὰ τοῦτο ἐν τῷ 9 κεφαλ. τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς, ἔλεγε: «*μὴ οὐκ ἔχω ἐξουσίαν περιάγειν τὴν σύζυγόν μου, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι;*»

Τῇ διδασκαλίᾳ ταύτῃ τῆς Ἁγίας Γραφῆς πιστῶς κατακολουθοῦντες καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Ἀνατολικῆς τε καὶ Δυτικῆς, θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς, ὑπερύψουν μὲν καὶ κρείσσονα ἀνεκέρυττον τὴν *ἀγαμίαν*, τίμιον ὅμως πάντοτε ἀνεγνώριζον καὶ τὸν γάμον καὶ ἀναγκαῖον τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, καταλείποντες ἐκάστῳ τὴν κατὰ προαίρεσιν καὶ δύναμιν ἐπιλογὴν· ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία μὴ ἀποκλίνουσα ταύτης, πρωτίμως ἤδη καθόριζε τὰ περὶ τούτου καὶ δὴ προκειμένου περὶ τῶν κληρικῶν, ἐν διαφόροις συνόδοις, τοῦτο μὲν χάριν τῆς ἐκ-

κλησιαστικῆς εὐταξίας, τοῦτο δὲ πρὸς καταπολέμησιν διαφόρων ἐκκεν-
 τρικών ἰδεῶν, ἀπὸ αἱρέσεων καὶ ἄλλων πλανῶν προερχομένων. Ἡ
 Ἐκκλησία ἐπιτρέπουσα τὸν γάμον τοῖς εἰς τὴν ἱερωσύνην προσερχο-
 μένοις, ἀνύψου ὅμως εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς τὸν ἄγαμον βίον ἀσκούντας,
 ἐλευθέραν ἀφεῖσα τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἐκλογὴν καὶ ἀπαγορεύουσα κατὰ
 τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον. Οὕτως
 οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες, ἀπαγορεύοντες ἐν τῷ 17 κανόνι τὴν ἱερωσύ-
 νην τοῖς δυσὶ γάμοις συμπλακεῖσι μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τοῖς παλλα-
 κὴν χρῆσαμένοις, ἐν δὲ τῷ 12 τοῖς λαβοῦσι χήραν ἢ ἐκβεβλημένην
 ἑταίραν ἢ οἰκέτην ἢ τῶν ἐπὶ σκηνάς, ἀναγνωρίζουσι τὸν γάμον τῶν
 ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων (καν. 5, 51 καὶ 40) καὶ τού-
 τους ἀπεχομένους μὲν αὐτοῦ διὰ βδελυρίαν καὶ μὴ διορθουμένους κα-
 θαιροῦσι, ἀπαβάλλοντες δὲ τὰς γαμετὰς αὐτῶν ἐπὶ προφάσει εὐλαβείας,
 ὁμοίως ἀφορίζουσι καὶ καθαιροῦσι, *μόνοις δὲ τοῖς ἀναγνώσταις καὶ*
ψάλταις ἐπιτρέπουσι τὸν μετὰ τὸ κληρωθῆναι γάμον (καν. 26).
 Ὁμοίως καὶ ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ Σύνοδος (314—325) ἀγάμους τε καὶ
 ἐγγάμους ἀποδεχομένη ἐν τῷ κλήρῳ, ἐν μὲν τῷ 9 καὶ 10 κανόνι αὐτῆς,
 τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις τοῖς ἔλθοῦσι πρὸ τῆς *χειροτονίας*
εἰς παράνομον γάμον ἀπαγορεύει τὸ ἱεροουργεῖν, ἐπιτρέπουσα μόνον
 τὴν ἐν τῇ οἰκείᾳ τάξει παραμονήν, ἐν δὲ τῷ 8 *ἀπαγορεύει τὴν χειρο-*
τονίαν ἐκείνῳ, οὕτινος ἢ γαμετῆ προεμοιχεύθη καὶ ἐν τῷ 1 *καθαίρει*
τὸν πρεσβύτερον, τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰς κοινωσίαν γάμον ἐλ-
θόντα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Γάγγρα Σύνοδος (360—370) ἀνατρέπουσα τὰς
 αἱρετικὰς δοξασίας τῶν περὶ τὸν Εὐστάθιον, ἐξαίρει μὲν καθόλου καὶ
 θανατᾶζει τὴν παρθενίαν, ἐν τῷ 4 ὅμως κανόνι αὐτῆς ἐκφέρει τὸ ἀνά-
 θεμα κατὰ τῶν βδελυσομένων τοῦ γάμου τῶν πρεσβυτέρων καὶ μὴ
 μεταλαμβάνόντων ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν ἢ δὲ ἐν Καρθαγένῃ σύνο-
 δος (248—258) ἐν τοῖς κανόσι 3, 4 καὶ 33 ἀναφέρουσα ἐπισκόπους,
 πρεσβυτέρους καὶ διακόνους εἰς γάμου κοινωσίαν διατελοῦντας, συνί-
 στησι μόνον τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑφημερίας (κατὰ τοὺς ἰδίους
 ὄρους) ἐγκράτειαν. Ἐξαίρεσιν ποιεῖται μόνῃ ἢ ἐν Ἀγκύρα Σύνοδος
 (314), ἣτις ἐν τῷ 10 αὐτῆς κανόνι ἐπιτρέπει τοῖς διακόνοις τὸν μετὰ
 τὴν χειροτονίαν γάμον, εἰ ἑμαρτύραντο καὶ ἔφησαν χρῆναι γαμῆσαι,
 μὴ δυνάμενοι οὕτω μένειν, ἐπιπροσθεῖσα, διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοῖς
 ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. Πόθεν ἢ σύνοδος αὕτη ὀρωμένη ἐπέτρεψε τοῖς
 διακόνοις τὸν μετὰ χειροτονίαν γάμον, ἀγνοοῦμεν· ἀφορῶντες ὅμως εἰς
 τὸ γεγονός, ὅτι τοῦτο εἶναι μοναδικόν, μονώτατον παράδειγμα, μὴ

ἀπαντῶν οὔτε πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οὔτε μετ' αὐτήν, λαμβάνοντες δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἠδύνατο καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὸν τιοῦτον γάμον, ὡς καὶ τὸ ἀκολούθως ἐν τῷ κανόνι προστιθέμενον περὶ τῆς παύσεως τῶν γαμησάντων μετὰ τὴν χειροτονίαν διακόνων, διότι δὲν ἐδήλωσαν τοῦτο πρὸ αὐτῆς, συμπεραίνομεν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο ἐνταῦθα περὶ τάξεως κοινῆς, ἀλλ' ὅπως τοπικῶς καὶ μερικῶς. Πιθανῶς ἡ σύνοδος νὰ κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας, ὅτι ὁ βαθμὸς τοῦ διακόνου δὲν περιέχει πλήρη τὴν ἱερωσύνην.

Ἐν τούτοις πολλοὶ ἀπέναντι τῆς διδασκαλίας ταύτης καὶ πράξεως τῆς Ἐκκλησίας, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἀγιότητος τῆς ἀγαμίας, τὸ δ' ἕνεκα τοῦ στενοῦ συνδέσμου τοῦ κλήρου καὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὅστις σημαντικῶς καὶ ἐπωφελῶς δρῶν ἰδιάζουσαν ἤρξατο νὰ καταλαμβάνη θέσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, νὰ τροφοδοτῇ δὲ πλουσίως τὰ κληρικὰ ἀξιώματα καὶ δὴ τὸ ἐπισκοπικόν, ὑπεστήριζον κακῶς καὶ ἐσφαλμένως τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ γάμος εἶναι *ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἱερωσύνην*¹ ὡς δ' ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης¹ ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ (335) προὔτάθη τὸ ζήτημα : *τοὺς ἱερωμένους μὴ συγκαθεύδειν ταῖς γαμεταῖς ὡς εἰ λαϊκοὶ ὄντες ἠγάγοντο· ἀλλ' ἐναντίον τῆς προτάσεως ταύτης ἐγεροθεῖς ὁ ἐκ μοναχῶν αἰγύπτιος ἐπίσκοπος Παφνούτιος διεμαρτύρησε, μὴ βαρὺν ζυγὸν ἐπιθεῖναι τοῖς ἱερωμένοις ἀνδράσι, τίμιον εἶναι καὶ τὴν κοίτην καὶ αὐτὸν ἀμίαντον τὸν γάμον, λέγων, μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀκριβείας μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν προσβλάψωσι... ἀρκεῖσθαί τε ἰὸν φθάσαντα κλήρου τυχεῖν, μηκέτι ἐλὶ γάμον ἔρχεσθαι κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχαίαν παράδοσιν, μήτε μὴν ἀποζεύγνυσθαι ταύτης, ἣν ἅπαξ ἤδη πρότερον λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο. Ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος πεισθεῖσα τοῖς ὑπὸ Παφνουτίου φρονίμως καὶ κανονικῶς λεχθεῖσιν, ἀπεσίγησε τὴν περὶ τούτου ζήτησιν, τῇ γνώμῃ τῶν βουλομένων ἀπέχεσθαι τῆς οὐμιλίας τῶν γαμετῶν καταλείψασα. Οὕτω διὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καθιερωθείσης τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι τοὺς κληρικοὺς μετὰ τὴν ἱερωσύνην εἰς δευτέρου γάμου κοινωνίαν, ἐλευθέρως ἐπετρέπετο αὐτοῖς ἢ μετὰ τῶν γαμετῶν αὐτῶν οὐμία ἢ ἢ ἀπ' αὐτῶν ἀποχή, ἐν τῷ ἐλευθέρῳ δὲ τούτῳ σταδίῳ ἴστατο ἢ ἡμετέρα ἐν Ἀνατολῇ Ἐκκλησία, ἐνθα κατὰ τὸν 4 καὶ 5 αἰῶνα ἀναφέρονται καὶ*

1. Ἐκκλ. Ἰστ. 1,11, πρβ. καὶ Σωζομ. 1,23 καὶ Γελασίου Ἰστ' τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, 2,32.

ἔγγαμοι ἐπίσκοποι, καίτοι τινὲς ἀναγράφουσιν ὅτι ἔγγαμοι ἐπίσκοποι παρ' ἡμῖν ἀναφέρονται καὶ μέχρι τοῦ 12 αἰῶνος¹, χωρὶς ὅμως νὰ ὑποδεικνύωσι καὶ μαρτυρίας. Ἐν τούτοις μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐπεκράτησε τὸ ἔθος ἵνα εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα προτιμῶνται οἱ ἄγαμοι καὶ δὴ οἱ μοναχοί, ἴσως ἕνεκα τῆς μεγάλης σημασίας τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ λαοῦ, πιθανῶς δὲ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν δυνατῶν καταχρήσεων περὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς περιοχάς ἀπὸ μέρους τῶν ἔγγάμων ἐπισκόπων· τὸ ἔθος δὲ τοῦτο κατὰ τὸ 528 καὶ 530 ἔλαβεν ἰσχὺν νόμου διὰ τῆς 6 καὶ 123 Νεαρᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (πρβλ. καὶ Νεαρᾶς 5 καὶ 22), ὅστις μάλιστα ἐν τῇ τελευταίᾳ, τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ ἀπέκλειεν οὐ μόνον τοὺς παρανόμως συνεζευγμένους καὶ ἔχοντας ἢσχόντας παλλακὴν καὶ τέκνα φυσικά, ἀλλὰ καὶ τοὺς μίαν μόνον νόμιμον γαμετὴν ἔχοντας καὶ ἔξ αὐτῶν τέκνα νόμιμα· ὅπερ ὅμως τελευταῖον ἀνέτρεψε Λέων ὁ σοφὸς ἐν τῇ 2 αὐτοῦ Νεαρᾷ ἀντιθεοσίσας: πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην ἀνάγεσθαι τὸν ἀξίον τῆς τιμῆς, κἂν ὧσι γοναὶ νόμῳ τειμημένοι (Σύνταγμα Ῥάλλη Ποιτῆ Α' 5 καὶ Β' σελ. 332 καὶ 412). Ἀλλὰ τὸν νόμον τοῦτον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καθιέρωσεν ἐκκλησιαστικῶς καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτη Οἰκουμενικῇ Σύνοδος τῷ 692· αὕτη λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν διαφόρους ἀταξίας καὶ μίση ἐπιτριβέντα τοῖς κληρικοῖς ἐκ γάμων ἀθέσμων, καθ' ἃ περὶ τούτου προσεφώνησεν αὐτῇ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Ρινόμητις, συγκεκριανῶσα δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Τοποτηρητῶν τῆς Ῥώμης προτεινομένην ἀκριβείαν μετὰ τῆς ὑπὸ τῶν τῷ Πατριάρχῃ Κων)πόλεως τελούντων ἐπισκόπων προβαλλομένης συγκαταβάσεως καὶ φιλάνθρωπίας, ἐν μὲν τῷ 3 αὐτῆς κανόνι ἀποκαθίστησι τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ 17 καὶ 18 ἀποστολικοῦ κανόνος, καθ' οὓς οἱ δυοὶ γάμοι μετὰ τὸ βάπτισμα συμπλακέντες, ἢ παλλακὴν κτησάμενοι, ἀλλὰ καὶ *χήραν λαβόντες ἢ ἐκβεβλημένην ἢ ἐταῖραν ἢ οἰκέτιν ἢ τῶν ἐπὶ σκηναῖς οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι ἢ ὄλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ*, τοὺς δὲ δυοὶ γάμοις *περιπαρέντας καὶ ἀναλαβόντας ἀξίωμα ἱερατικόν, μὴ ἐκνήφαντας μὲν μέχρις ὄρισμένης προθεσμίας, καθαιρέσει κανονικῶς ὑποβάλλει, μεταμεληθέντας δέ, ἐπιτιμᾷ μὲν ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας ἀπέργει, ἐπιτρέπει ὅμως μετέχειν τῆς τιμῆς τῆς κατὰ τὴν καθέδραν καὶ σιάσιν, τοὺς δὲ γαμετῆ μὲν μὴ συναφθέντας, εἰ χήρα ἢ προσληφθεῖσα ἐτύγχανε καὶ τοὺς*

1. Μίλλας, Ἐκκλ. Δίκαιον, μετάφρ. Γερμαν. τοῦ 1905 σελ. 267 καὶ Γεδεῶν Ἐκκλ. Ἀλήθ. 26 σελὶς 59.

μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμῳ προσομιλήσαντας πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους, ἐπὶ τινὰ χρόνον εἰρχθέντας τῆς ἱερουργίας καὶ ἐπιτιμηθέντας, ἀποκαθίστησι εἰς τοὺς ἰδίους βαθμούς, διαλυομένου τοῦ ἀθέσμου συνοικεσίου καὶ ἀπαγορευομένης πάσης περαιτέρω προαγωγῆς ἐν ἱερατικῷ βαθμῷ· ἐν δὲ τῷ 6 αὐτῆς κανόνι, συνφδὰ τῷ 26 ἀποστολικῷ ἀπαγορεύουσα τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον τῶν ὑποδιακόνων, διακόνων καὶ πρεσβυτέρων, ἐπιτρέπει μὲν τοῦτον πρὸς τῆς χειροτονίας, ἀκολουθοῦσα ὅμως τῷ ἀρχαίῳ κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας, ἐν τῷ 13 αὐτῆς κανόνι ἀνατρέπει τὴν παρὰ Ῥωμαίοις ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν τοῦ καθομολογεῖν τοὺς μέλλοντας ἀξιοῦσθαι χειροτονίας διακόνους ἢ πρεσβυτέρους, ὡς οὐκέτι τινὲς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς, ἐπιτάσσει δὲ ἵνα οἱ πρὸς χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου προωρισμένοι μῆτε κωλύονται ἐμβιβάζεσθαι ἐπὶ τὸν βαθμὸν αὐτῶν, γαμεταῖς συνοικοῦντες νομίμοις, μῆτε μὲν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτῶνται ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσαντας τῆς νομίμου πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν ὁμιλίας, μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδον ἐγκρατεῦσιντες ἐκ τῶν συμβίων αὐτῶν, κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ἱερατείας αὐτῶν. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ σημείου τούτου ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος οὐδὲν τὸ καινοφανὲς ἀπεφάσισε, ἀλλ' ἠκολούθησεν ἀκριβῶς καὶ ἐπεκύρωσε τοὺς ἀρχαίους κανόνας καὶ τὴν τάξιν· ἀναμφιβόλως ὅμως ἐν τῷ 12 αὐτῆς κανόνι, νέαν τινὰ διάταξιν καθιέρωσε καὶ εἰσήγαγε· ἀλλὰ μετὰ δικαιοσύνης κρίνοντες αὐτήν, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ Σύνοδος προέβη εἰς τὴν διάταξιν ταύτην οὐχὶ ἐκ πνεύματος ἀντιμαχομένου πρὸς τὸ περὶ γάμου πνεῦμα τῆς Γραφῆς (1 Τιμ. 3,2.12) καὶ τοῦ 5 ἀποστολικοῦ κανόνος, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλων, καθ' ἃ καὶ ἡ ἴδια περὶ τούτου λέγει. Ἐπειδὴ δηλ. εἰς γνώσιν αὐτῆς περιῆλθεν ὅτι ἐν Ἀφρικῇ καὶ Λιβύῃ καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ ἐπίσκοποι καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐπελθοῦσαν χειροτονίαν, ἔξακολουθοῦσι συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς γενόμενοι οὕτω πρόσκομμα καὶ σκάνδαλον τοῖς λαοῖς, ἀπεφάσισεν ἵνα μηκέτι τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεται καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς γενομοθετημένων, ἀλλ' ἕνεκα τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως.

Οὕτως ἀπὸ τῆς Συνόδου ταύτης ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἡμετέρῃ ἐκκλησίᾳ, ἵνα εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα προάγωνται μόνον ἄγαμοι· καίτοι δὲ δὲν ἀπηγορεύετο ἢ εἰς αὐτὸ ἀνύψωσις καὶ ἐγγάμων, οἱ τοιοῦτοι

ὅμως μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν ὄφειλον νὰ ἀπέχουσι τῶν γαμετῶν αὐτῶν, μάλιστα κατὰ τὸν 48 τῆς αὐτῆς συνόδου κανόνα, αἱ σύζυγοι τῶν τοιούτων κατὰ κοινὴν συμφωνίαν προδιαξευγνύμεναι, ὄφειλον νὰ εἰσέρχονται εἰς μονήν, πόρρω τῆς ἐπισκοπῆς ὠκοδομημένην, ἀπολαμβάνουσαι τῆς ἐκ τοῦ ἐπισκόπου προνοίας.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ περὶ γάμου καὶ ἀγαμίας τοῦ κλήρου ζητήματος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ, τὰ παρ' ἡμῖν δὲ ἐν ἰσχύϊ περὶ τούτου, κρατοῦσι καὶ παρὰ ταῖς ἐν Ἀνατολῇ ἀπεσχισμέναις Ἐκκλησίαις τῶν Ἀρμενίων, Ἰακωβιτῶν, Κοπιτῶν, Ἀβυσσινῶν, κτλ. ἐκτὸς μόνον τῶν Νεστοριανῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν τοῦ Θωμᾶ, περὶ ὧν ἀναφέρουσι ὁ Assemani καὶ Baulin ὅτι οἱ ἱερεῖς αὐτῶν καὶ χήρας λαμβάνουσι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἔρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν'. Ἀλλὰ ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, τὸ ζήτημα ἔλαβεν ἄλλην πορείαν. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 4 αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἐπεκράτει ἡ ἀρχὴ τοῦ εἰσέρχεσθαι εἰς τὸν κλήρον οὐ μόνον ἀγάμους, ἀλλὰ καὶ ἐγγάμους, ἀναφέρεται δὲ καὶ παράδειγμα ἐγγάμου ἐπισκόπου τοῦ Ἰλαρίου Πικταύων, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἐλευθερίας κατεπατήθη διὰ τῆς ἐν Ἐλβίρᾳ Συνόδου περὶ τὸ 306, ἣτις διὰ τοῦ 33 αὐτῆς κανόνος ἀπηγόρευσε τὸν γάμον τῶν ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἐξ Ἰσπανίας δὲ ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ ἄλλων μερῶν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, διάφοροι δὲ πάσαι. ὡς ὁ Συρίκιος καὶ Ἰννοκέντιος ὁ Α' καὶ διάφοροι Σύνοδοι ὑπεστήριζον τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς. Πρὸς κατίσχυσιν τοῦ κανόνος τούτου τῆς ἐν Ἐλβίρᾳ συνόδου πολὺ συνετέλεσαν καὶ οἱ τρεῖς μεγάλοι τῆς Δύσεως Πατέρες: Ἀμβρόσιος Αἰγυπτῖνος καὶ Ἱερώνυμος, Λέων δὲ ὁ Γ' ὑπήγαγεν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὑποδιακόνους, ἀλλὰ τοῦτο καθολικὴν ἰσχὺν ἔλαβεν ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Γ'. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Σωκράτην (5, 22,) αἱ περὶ ἀγαμίας τοῦ κλήρου θεωρίαι αὐταὶ τῆς Δύσεως, ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ αὐστηρότητι ἰσχυρον κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ, τοῦτο δ' ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι αἱ ἐπαρχία αὐταὶ τότε ὑπήγοντο τῷ τῆς Ρώμης ἐπισκόπῳ. Ἐν τούτοις κατὰ τῆς αὐστηρότητος ταύτης τῆς περὶ ἀγαμίας τοῦ κλήρου θεωρίας τῆς Δύσεως δὲν ἔλειψαν διάφοροι ἀντιδράσεις, τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν ἀπὸ τοῦ 8 αἰῶνος ἐκδοθέντων νόμων ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 11 αἰῶνος μεγάλην ἐπίδρασιν ἐξήσκησεν ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ'. ὁ Ἰλδερβουῖνος, ὅστις πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν Ἱερα-

1. Silbernagl, *Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämtlicher Kirchen d. Orients*, Regensburg 1904 σελίς 210.

τικῶν αὐτοῦ ἀξιώσεων ἐπεκύρωσε τὰς περὶ ἀγαμίας ἀποφάσεις τῶν προηγουμένων παπῶν, αὐτὸ τοῦτο δὲ ἔπραξε καὶ ὁ Οὐρβανὸς τῷ 1084 καὶ διάφοροι σύνοδοι, ὡς ἡ ἐν Ῥώμῃ (1119) καὶ Λατερανῶ (1123 καὶ 1130), τὸ δὲ μετὰ ταῦτα κανονικὸν δίκαιον τῆς Ῥώμης ἐπανειλημένως ἐπεκύρωσε τὰς ἀποφάσεις ταύτας, μέχρι τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, ἣτις ἐπέθηκε τὴν σφραγίδα τῆς καθολικῆς ἐπιβολῆς.

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜ. Α. ΠΕΤΡΑΚΑΚΟΣ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑ ΤΗ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΩ
